

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - zomer 2024 - jaargang 38

Vogeltelling in de Jufferswaard

Niet bokken over bokken

Daar in die molen, die mooie molen ...

Namen en adressen

IVN

IVN werkt aan een duurzame samenleving. Door mensen zelf in aanraking te brengen met de natuur worden zij zich pas echt bewust van de waarde ervan. Daarom laten wij jong en oud de natuur van dichtbij beleven.

Voorzitter

Henny Tax, 06 – 16 37 27 58,
henny.tax@gmail.com

Secretaris

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 – 334 27 43,
Beukenlaan 21, 6862 HS Oosterbeek

Penningmeester

Con van Regteren, 06 – 11 62 52 11,
jsvanregteren@gmail.com

Bestuurslid

Folchert van Dijken, f.r.van.dijken@outlook.com,
0317 – 31 01 05

Werkgroep Landschapsonderhoud

Albert Smit, smit.albert52@gmail.com, 026 – 339 24 11

Redactie Zuidwester, redactie.zw@gmail.com

Simone Saarloos, simonesaarloos@gmail.com,
06 – 55 15 69 18

Ledenadministratie en bezorging Zuidwester

Wim Chardon, wim.chardon@gmail.com, 0317 – 31 94 90

Werkgroep PR en website

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 – 334 27 43

Werkgroepen Beken en sprengen

Werkgroep Beken en sprengen Renkums beekdal, Ruud Schaafsma, ruud.schaafsma@gmail.com, 0317 – 31 51 17

Werkgroep Beken en sprengen Heelsumse beek, Wiebe Selders, 026 – 334 18 25 / 06 – 27 10 38 31, wiebe.selders@hetnet.nl

Werkgroep Beken en sprengen Oorsprongbeek/Gielenbeek, Hans van Leeuwen, 026 – 333 31 39 / 06 – 12 42 03 23, leeu9362@planet.nl

Landgoed-werkgroep De Kamp

Maarten Kubbe, 06 – 41 99 82 12, mkubbe@yahoo.com

Werkgroep Jufferswaard

Hermien Mijnen, 06 – 10 64 85 80, hermien.mijnen@outlook.com

Werkgroep Zomp

Johanneke Sanders, johanneke.sanders@xs4all.nl,
026 – 334 30 77
Heemtuin De Zomp
Ingang Fangmanweg/hoek Dam, Oosterbeek

Vogelwerkgroep

Els Roode, els.frank@planet.nl, 0317 – 31 82 12

Werkgroep NME

Ineke Puijk, inekepuijk@yahoo.com, 0317 – 41 75 75

Werkgroep Natuur en gezondheid

Mary de Jong, mary-dejong@hotmail.com,
06 – 40 95 46 37

Werkgroep Renkumse duizendknoopbrigade

Henny Tax, 06 – 16 37 27 58,
renkumseduizendknoopbrigade@outlook.com

Werkgroep Vleermuizen (in oprichting)

Folchert van Dijken, f.r.van.dijken@outlook.com,
0317 – 31 01 05

IVN Gelderland

Oude Kraan 72, 6811 LL Arnhem, 026 – 351 29 27
E-mail: gelderland@ivn.nl
Website: www.ivn.nl/provincies/gelderland/
Medewerkers IVN Gelderland: www.ivn.nl/provincies/gelderland/medewerkers-ivn-gelderland/

IVN landelijk bureau

Plantage Middenlaan 2C, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam, 020 – 622 81 15

Lidmaatschap IVN Zuidwest Veluwezoom

Contributie: € 25,- per jaar. Om lid te worden klik je op 'Lid worden' op de internetsite ivn.nl. Vul daar het aanmeldformulier in en kies als afdeling 'Zuidwest Veluwezoom'.

Als lid ontvang je vier keer per jaar het afdelingsblad Zuidwester en vier keer per jaar het landelijke blad Mens en Natuur.

Foto's

De bovenste foto op de voorpagina maakte Edith Gerritsma tijdens de Zomp-markt op 26 mei jl. Ook de onderste foto op de voorpagina is van de hand van Edith. De foto op de achterpagina maakte Maria van Kempen tijdens een bezoek van basisschoolleerlingen aan de molen in Renkum.

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - zomer 2024 - jaargang 38

Van de voorzitter

De natuur in het voorjaar blijft mijn favoriet. Vandaag was ik in een parel van de natuur: het Binnenveld bij Wageningen. Er is de afgelopen maanden genoeg regen gevallen, zodat de planten daar goed ontwikkeld zijn. Samen met een Wageninger bekijk ik het moeraskartelblad. Bepaald geen dagelijkse verschijning, maar Plantnet laat er geen twijfel over bestaan. App Merlin laat vervolgens zien dat we tussen het geluid van de grutto's en kievieten, in de ondoorzichtige rietkraag de kleine karekiet horen. Artificial intelligence wordt de laatste tijd met argusogen bekeken. En terecht ook, denk ik. Het zal veel in ons (werkzame) leven veranderen. Maar ik zie ook wel een voordeel in de mogelijkheid met een telefoon in de hand te vragen: "Welke vogel hoor ik nu?" en dan prompt het antwoord te horen en te lezen. Misschien wel jammer dat we hierdoor als organisatie voor natuur-educatie minder noodzakelijk worden. Men heeft ons dan niet meer nodig in het veld. Of geldt ook hier nog steeds: je moet eerst zelf goed hebben leren kijken voor je alle variatie om je heen kunt zien en horen? Zo blijven we met vragen zitten. Ook bij het recent gepubliceerde regeringsprogramma. Natuur komt op de laatste plaats en vooral in handen van de landbouw. Ik heb er geen vertrouwen in dat dat goed komt. Van der Ploeg legt mij in zijn boek 'Wegens stikstof gesloten' juist uit dat de landbouwpolitiek vooral wordt vormgegeven door de voortrekkers met als motto groot, groter, grootst. Snippernatuur kan dus wel weg.

De omgevingsvisie van het Gletsjerparadijs voor het versterken van de natuur en structuur van de Renkumse en Heelsumse beken is aangeboden aan de Gelderse politiek. In die visie staat dat het van belang is om naar samenhang te kijken, over grenzen van de vier beekdalgemeenten heen. Met als doel voldoende water in de beken houden, planten en dieren ruimte geven in de regio en zo de schitterende biodiversiteit in stand houden. Een klein sprankje hoop kunnen we misschien putten uit het feit dat het de koning heeft behaagd om Ineke Puijk te benoemen tot lid in de Orde van Oranje Nassau vooral voor haar werk om schoolkinderen de natuur te laten ervaren. Zij heeft ook veel werk verricht om de omgevingsvisie van het Gletsjerparadijs mogelijk te maken.

Ik wens jullie een mooie zomer. Veel plezier met het lezen van deze Zuidwester. Henny Tax

Inhoud

- 3 Van de voorzitter
- 4 Twijgende takken
- 5 Orchidee in de berm
- 6 Niet bokken over bokken
- 7 Daar in die molen
- 8 Zomerbloemen
- 9 Natuurgroep Odense
- 10 Binnenveldse hooilanden
- 11 Zomp-markt
- 12 Vogeltellingen Jufferswaard
- 13 Vleermuizenwerkgroep
- 14 Migratie van amfibieën
- 15 Van het bestuur

Colofon

Redactie:

Albert Bos, Mary de Jong, Maria van Kempen, Edith Gerritsma en Simone Saarloos

Drukker:

Editoo B.V. te Veenendaal

Redactieadres:

Simone Saarloos

Gelria 3

6871 EE Renkum

06 55 15 69 18

simonesaarloos@gmail.com

De uiterste inzenddatum van kopij voor het herfstnummer is 20 augustus 2024.

Twijgende takken

AUTEUR EN FOTO'S: EDITH GERRITSMA

Ruth Zaal woont in Wageningen en werkt in de mode als inkoper/designer. In haar vrije tijd struint ze graag door het bos. Sinds een jaar is ze officieel IVN-natuurgids en op dit moment volgt ze de opleiding tot jeugdnatuurgids in Ede.

De amandelboom in Ruths voortuin is haar lievelingsboom. Ze heeft lange tijd in een flat gewoond met haar twee zonen en is zielsblij dat ze sinds twee jaar een eigen huis heeft in de nieuwe wijk ... Juist omdat ze zo van bomen houdt, heeft ze goed nagedacht over de beplanting in haar eigen nieuwe tuin.

Ruth: "Het liefst had ik een beuk gewild, een rode. Die vind ik prachtig, niet alleen de vorm, ook de ruimtelijkheid eromheen, omdat hij weinig andere gewassen toereert onder hem. Maar ja, zo'n boom hier in mijn kleine voortuintje planten gaat niet: die wordt te groot en haalt te veel licht weg. Dus uiteindelijk heb ik gekozen voor de amandel, dat is nu echt mijn lievelingsboom."

Steenvruchten van de amandelboom

De amandelboom is een sierlijke, bladverliezende loofboom en valt onder het geslacht *Prunus* en komt van de rozenfamilie.

Ruth: "Na lang zoeken, ik wilde per se een biologische variant, heb ik hem zelf geplant. Ik wist dat het een gok was, want eigenlijk is de amandelboom niet zo geschikt voor dit klimaat en onze grond, maar ik heb het toch geprobeerd. En met succes. Ik heb eerst de bovengrond afgegraven, die was helemaal kapot gereden door het bouwverkeer, en vervolgens nieuwe aarde gestort met een toplaag biologische compost."

Juist omdat de amandelboom als één van de eerste bomen in bloei staat, is het Ruths lievelingsboom. Vaak schittert de boom al in maart, als er nog geen bladeren te zien zijn. Ruth: "Ik geniet ik zó van die witte, lichtroze bloesem na die donkere depressieve winter. Al twee jaar heb ik de mooiste, allertzachtste bloesem in het vroege voorjaar. Niet voor niks heeft Van Gogh deze boom in ál zijn glorie geschilderd. Ik heb buiten bij het voorraam een bankje geplaatst, zodat ik heerlijk zittend kan genieten van mijn amandelboom."

Het is een boom met een mooi silhouet, niet te vol, dus ook veel licht doorlatend. Het grappige is dat ik ook veel positieve opmerkingen krijg van buurtbewoners en wandelaars. Ook zij genieten van de mooie bloesem in het vroege voorjaar."

Bijen en vlinders zijn ook gek op de boom, zij komen op de bloemen af. Na de bloei vormen zich steenvruchten waarin de amandel zich ontwikkelt. Ruth heeft de eerste oogst amandelen vorig jaar al binnengehaald en op dit moment zit de boom al weer vol nieuwe steenvruchten. Voorlopig wacht ze rustig af tot de amandelen rijp zijn en de vruchten in september openbarsten. Tot die tijd is het heerlijk toeven op haar bankje in haar voortuin!

Orchidee in de berm

AUTEUR: MARIA VAN KEMPEN.

FOTO: THIJS GROENHOF, IVN- AFD. ZUTPHEN + EERBEEK E.O.

Sinds een jaar of acht zie ik in bermen van beschaduwde fiets- en wandelpaden in de buurt hier en daar een brede wespenorchis staan. Bijvoorbeeld tussen de twee fietspaden van de Utrechtseweg bij Doorwerth. Daarvoor zag ik die plant daar nooit en ik denk dat hij er dan ook niet stond, want in de berm kijken doe ik al meer dan 30 jaar.

Een orchidee kun je toch wel zien als een koningin onder de planten. Een wespenorchis bloeit van juli tot september en staat vaak dichtbij bomen, die hem lijken te beschermen tegen maaaien. De machines blijven op afstand van bomen en bovendien blijft de begroeiing daar lager door gebrek aan licht, zodat er ook daarom minder gemaaid wordt. De plant kan tot 80 cm hoog worden, maar ik zag alleen planten lager dan 50 cm. Hij steekt zo toch boven andere planten uit, wat het voor mij als fietser gemakkelijk maakt om hem te zien. Want opvallende bloemen heeft hij niet.

Vorm

De bloemen staan in trossen en de kleur varieert van crèmekleurig tot roodpaars. De vorm van de bloem lijkt overdreven ingewikkeld, maar heeft een voordeel. Het vergroot de kans dat insecten, vooral wespen, het stuifmeel aanraken en zo meenemen naar de stempel van een andere wespenorchis. De onderkant van de bloembladeren vormt daarvoor een kommetje dat is gevuld met nectar. Vroeger werd gedacht dat wespen in de bloemvorm een partner zien en daarom op de bloemen afkomen. Nu blijkt dat (ook) de geur van de bloemen wespen aantrekt.

Verspreiding

Na bevruchting ontstaan er veel zaden, die zich gemakkelijk verspreiden, omdat ze zo licht ('stoffijn') zijn. Het nadeel daarvan is dat het zaad nauwelijks reserves bij zich heeft om te ontkiemen. Voor het kiemen is een schimmel nodig die het zaad moet binnendringen. En dat lukt niet overal.

Veel andere orchissen stellen tamelijk specifieke eisen aan hun groeiplaats, het moet nat zijn en voedselarm, bijvoorbeeld blauwgrasland. De wespenorchis groeit op een gewone beschaduwde plek. Hij lijkt geen hoge eisen te stellen, alleen de benodigde schimmel maakt het niet gemakkelijk. Met succes in de tuin zaaien is daarom ook niet kansrijk.

Afgelopen jaar zag ik langs de Utrechtseweg maar twee groeiplaatsen, minder dan eerder toen er minstens vijf waren. De oorzaak weet ik niet. Het kan van alles zijn: een slecht jaar voor deze orchis, de bermen zijn intensiever

gemaaid, de orchis is meegekomen met de eerder nieuw aangeplante bomen en de bodem is er eigenlijk niet geschikt voor.

Op een andere plaats, langs de Heelsumse beek, waar vorig jaar ook wespenorchissen groeiden, was de zandweg nu zodanig machinaal verbreed dat er bijna geen berm over was. Daar zag ik nog één exemplaar.

De orchis staat ook midden in Utrecht in een park, waar kinderen vlakbij in het zand spelen en ouders koffie halen bij een koffietentje. Dit lijkt me een bijzonder onrustige groeiplek met veel verstoring door mensen. Dan liever de middenberm van een fietspad, zou ik zeggen. Gelukkig weet de plant het zelf beter.

Hoop op uitbreiding

De echte plantenkenner en ook de flora zeggen dat de wespenorchis (vrij) algemeen voorkomt. Maar ik was de laatste jaren blij als ik ergens een wespenorchis in onze woonomgeving zag. Ik hoop dat er deze zomer weer meer te zien zijn en dat ik nieuwe groeiplaatsen ontdek. Misschien helpt het dat zaden van orchissen lang goed blijven in de grond. En, wie weet heeft de regen in de afgelopen periode hem goed gedaan en heeft hij zich uitgebreid.

Niet bokken over bokken

AUTEUR: MARY DE JONG

Zo eens per jaar gooi ik mijn tuin tijd vol met boom-schors. Ook liggen er her en der rottende berkenstam-metjes en takkenstapeltjes. “Voor de beestjes”, zeg ik als er gezinsvragen gesteld worden over ‘het zootje’. En om in de zomer nog een beetje vocht in de tuin te houden. Het ziet er ook nog eens leuk uit, al zeg ik het zelf. Langzaamaan beginnen mijn huisgenoten het ook meer te snappen.

En in zo’n hoekje met allerlei loofhout zag ik hem zitten. Een grote gevlekte langwerpige tor met megatasters. Na wat speurwerk kom ik tot de uitslag. De bonte ribbelboktor, prachtbeestje!

Dat niet iedereen zo lyrisch doet over een boktor, wordt me al snel duidelijk. Als ik boktor in Google intoets, worstel ik eerst een tijd door de sites van allerlei verdelgingsorganisaties met sprekende namen als Beestjes Kwijt. “Hoe schadelijk is de boktor?” en “Hoe kom ik van de boktor af?” zijn de meest gestelde vragen rondom het beestje. Ik vraag me ineens af hoe blij ik eigenlijk met dat prachtbeestje in mijn tuin moet zijn.

Wijs geworden door goed onderwijs en ervaring kijk ik verder dan mijn neus lang is. De huisboktor blijkt letterlijk het zwarte schaap te zijn. De larven van deze bok vreet de ovale gaatjes in bewerkt hout in huis, zoals vloeren, balken, meubels. De rode boktor en vuurboktor leven hun leven juist in onbewerkt hout, zoals brandhout. Wil je ook niet in huis, lijkt me.

Zo, dat hebben we dan weer gehad. Genoeg gebokt over de bok. Want de bonte ribbelboktor scharrelt tussen rottend loofhout en zit onder de boomschors. Buiten. Hij heeft geen enkele interesse in jouw mooie, met moeite opgebouwde eclectische verzameling van vintage houten meubels met authentieke balken in het plafond.

Deze boktor, ook wel gevlekte dennenbok genoemd, is een van de 90 soorten inheemse boktorren in Nederland. Dat lage getal verbaast me, want wereldwijd zijn er wel 30.000. Ik hoop nog dat ik met mijn scherpe blik een zeldzaam exemplaar te pakken heb. Maar hij blijkt best talrijk te zijn. Althans in de bossen op hogere zandgronden, zoals mijn tuin op de Zuid-Veluwse stuwwal. De goede schutkleuren vind ik een mooi excuus dat ik hem nooit eerder spotte ondanks zijn grootte tot wel 2,3 cm. Na het bestuderen van meer details op mijn foto zie ik nog de bijzondere uitsteeksels aan zijn halsschild. Geen idee waartoe deze dienen.

Mogelijk is mijn bonte ribbelboktor op zoek naar een scharrel. Met als doel eieren te leggen in lange tunnels in naaldhout of rottend loofhout. Zoals onze pubers zullen dan hun larven later de boel leegvreten. Na zo’n 2 jaar maken deze witte, zwartkoppige dikhuiden in de herfst

een ovale ring van houtvezels waarin ze hun kwetsbare poppenstadium doorbrengen. Waarvoor deze poppenwieg dient, is niet helemaal duidelijk, zelfs niet bij het KNNV. Om de legboor van sluipwespen te weren? Om de warmte binnen te houden op koudere dagen?

Er zijn dus nog wel wat vragen rondom deze bok. Dus als ik weer een stapel omgehakte bomen in het bos zie liggen of een stronk rottend hout, til ik even het boomschors op. Wie weet ...?

Bronnen

www.nederlandsesoorten.nl/linnaeus_ng/app/views/species/nsr_taxon.php?id=156311

knnv.nl/kennisbank/ribbelboktorren-en-poppenwiegjes/

Foto's

Volwassen boktor – Mary de Jong.

Poppenwieg – Susan Bol op knnv.nl/kennisbank/ribbelboktorren-en-poppenwiegjes/

Daar in die molen, die mooie molen ...

AUTEUR EN FOTO: MARIA VAN KEMPEN

Midden in het dorp Renkum steken de wieken van een molen fier hoog boven de huizen uit. Zo op het oog een vreemde plaats om graan te malen. Op een maandagmorgen in april heb ik een afspraak met de vrijwilligers van de Renkumse molen. Ze ontvangen dan basisschoolleerlingen van groep 3. Hun school heeft via de website van de gemeente ingetekend op deze excursie georganiseerd door Ineke Puijk van Stichting Renkums Beekdal en ook namens IVN Zuidwest Veluwezoom in het kader van natuur en milieueducatie.

In de molen zijn vijf vrijwilligers om te begeleiden. De kinderen zijn enthousiast en beweeglijk alsof ze een schoolreisje maken. De helft van de kinderen start beneden in de molen, de rest klautert de trap op. Ik blijf bij de benedengroep. Daar bekijken we vier verschillende graansoorten. Een molenbegeleider benoemt ze en vraagt waarvoor ze worden gebruikt. "Haver voor havermout", weet een kind, "Dat heb ik vanmorgen gegeten." Dat vond ik wel knap gevonden. Alle kinderen krijgen een (rogge) aar. "Hij is harig" en "Er zitten pitjes in". Ze moeten de aar aaien, eerst van beneden naar boven, dan ook van boven naar beneden. "Dat gaat niet." De kinderen halen de korrels uit de aar en tellen die (ongeveer 25 per aar). "Ik ga echt niet tellen," zegt iemand. "Ik kan niet tellen." Voor één boterham zijn ongeveer 400 korrels nodig, leer ik. De kinderen proeven de korrels. "Gadver" en "Smaakt naar een boterham", hoor ik. Dan stampen ze graan fijn met een stamper. Dat is lastig. Er zijn ook kleine molenstenen die je handmatig over elkaar kunt laten draaien. Dat werkt beter. Ten slotte is het wit meel. De kinderen voelen: "Zacht."

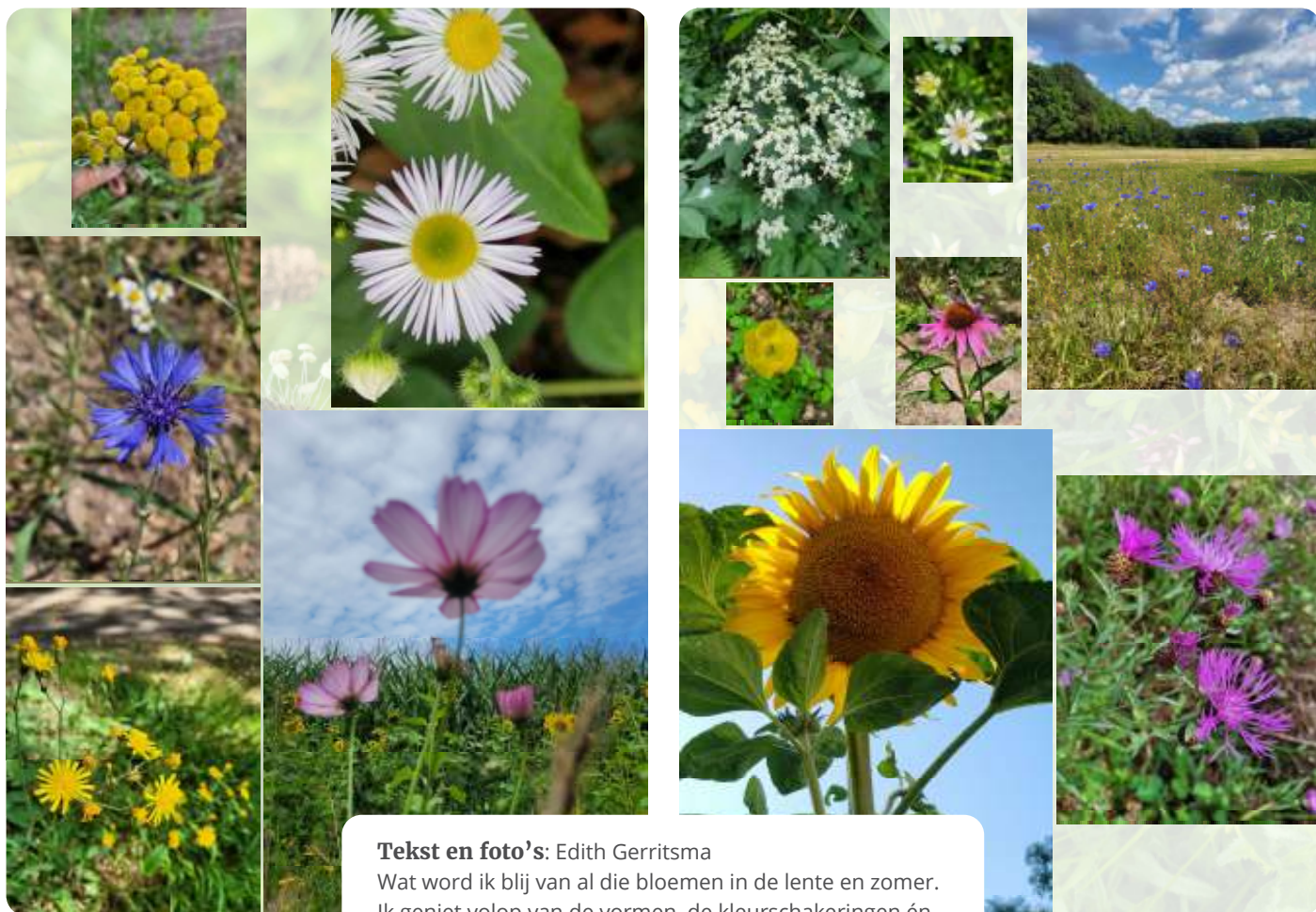
Dan is het tijd om naar boven te gaan, twee trappen op die we later weer achteruit omlaag moeten. Boven staan we eerst buiten, op de stelling. De molen draait. Een schitterend gezicht om zo'n grote wiek rustig van dichtbij voorbij te zien draaien. En we hebben een prachtig uitzicht over Renkum en verder. De molenaar stopt de wieken en laat zien dat je de kap van de molen op de wind kunt draaien: "Gaaf-ie piepen?" is een reactie. Dan rolt de molenaar de zeilen van een wiek een stukje op. De kinderen klimmen om beurten een stukje in een wiek omhoog. De begeleider vertelt dat de molen het hoogste punt is in Renkum en dat hij de rest van Renkum beschermt tegen blikseminslag. "Is hij hoger dan dat?" vraagt een meisje wijzend op de dampende schoorstenen van de Parenco. Iemand ziet iets liggen dat lijkt op een anker. "Een anker, kan hij ook varen?" Weer binnen vertelt de begeleider dat het graan vanuit een zak van 25 kilo bovenin een grote

trechter moet om vandaar tussen de stenen vermalen te worden. Als hij vraagt wie het sterkste is, steekt iedereen een vinger op. 25 kilo optillen kunnen ze niet, merken zelfs de sterksten. Dan mogen de kinderen om beurten 'luien', aan een touw trekken zodat de zak moeiteloos (via een katrol) omhoog gaat om hem naar de trechter te duwen.

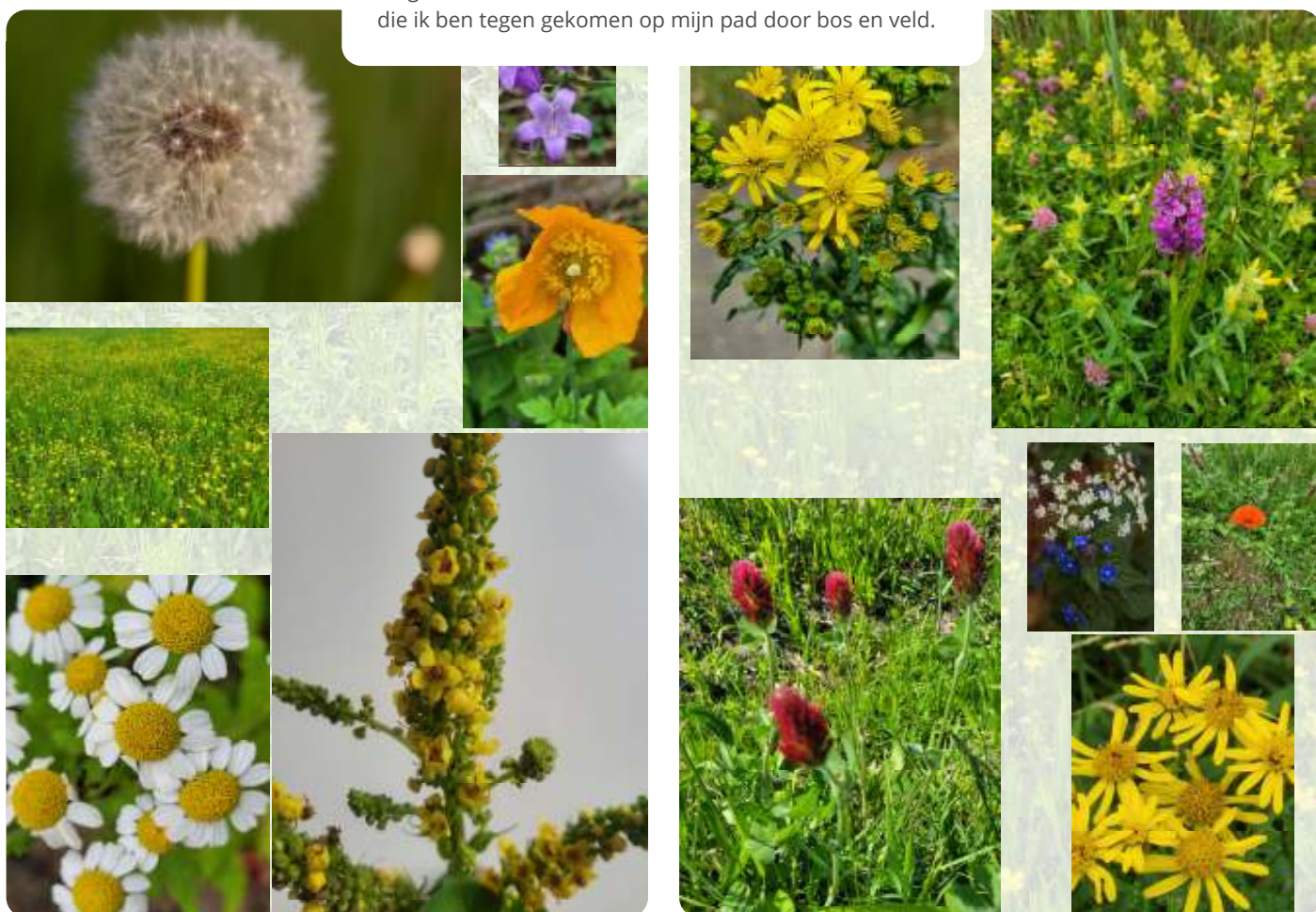
Later, beneden vertelt een begeleider dat je de molen altijd kunt bezoeken, dat je dan ook naar boven mag en dat hij op zaterdag vaak maalt. (Nu draaide hij vrij, maalde niet.)

De molenbegeleiders zeiden achteraf dat de kinderen erg jong waren voor deze excursie. Ze zullen niet alles begrepen hebben. Ze konden zich niet lang concentreren op uitleg, maar reageerden enthousiast. Ik heb genoten van de kinderen, van het programma en van het enthousiasme van de begeleiders. En van de molen, die mooi geres- taureerd is. Ik ga nog wel een keer op zaterdag kijken!

Tekst en foto's: Edith Gerritsma

Wat word ik blij van al die bloemen in de lente en zomer. Ik geniet volop van de vormen, de kleurschakeringen én de geuren. Ware kunstwerken! Hier enkele schoonheden die ik ben tegen gekomen op mijn pad door bos en veld.

Natuurgroep Odense

AUTEUR EN FOTO: MARY DE JONG

“Ik had geen idee wat ik moest verwachten”, vertelt Paul na afloop van de eerste natuurgroep Odense Doorwerth, “Het was écht heel leuk om te doen! Mensen waren zo enthousiast!”

Deze groep natuurenthousiastelingen van Odense, mensen met lichte dementie en enkele familieleden, komt vanaf mei elke vierde dondermiddag van de maand samen de natuur beleven in het Renkums beekdal. Nu begeleid door Paul, Riek en Charley van IVN en Stichting Renkums Beekdal, en Annette en enkele vrijwilligers van Odense-huis Doorwerth.

Deze eerste keer stond in het teken van elkaar en het terrein leren kennen. En ja, dat is soms ook een uitdaging. Met de rollators het zandpad op, over het gras heen. Trekkend en duwend elkaar helpen. (Of juist niet, want zelf doen is ook fijn.) Maar het lukt! En juist dat is ook zo mooi, vertelt een deelnemer. Vaak voelt die zich geremd door goede bedoelingen van anderen, maar ‘Hier mag ik meer dan anders’. Herinneringen worden opgehaald bij het zien van mispel, kweeper en waterbeestjes. Aan als jongere opgepakt worden door de politie ‘omdat je niet over het gras mocht lopen’. Het enthousiasme van de

deelnemers blijkt aanstekelijk voor andere natuurliefhebbers bij Odense. Nu eerst samen met deze groep van alles uitproberen.

Kom er ook bij!

Begint er nu bij jou ook iets te kriebelen? We kunnen jouw enthousiasme en natuurervaring heel goed gebruiken! Heel veel natuurkennis of kennis van dementie is niet nodig. Als deelnemers en vrijwilligers, ook van Odense, vullen we elkaar aan.

Dus pak door en bel, app of mail Charley Erkens voor meer informatie: 06 – 12 61 61 40, charley.erkens@gmail.com. Je mag ook een keer meedoen om te kijken of het iets voor je is.

2024: jaar van de huismus

‘Onze’ gezelligste vogel doet het – mede door de inspanningen van de Vogelbescherming – de laatste jaren weer wat beter, nadat we eind vorige eeuw veel mussen zijn kwijtgeraakt. De huismus kwam zelfs zomaar op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels terecht. De populatie is nu stabiel of neemt zelfs licht toe, maar het zijn er nog steeds veel minder dan pakweg 20 jaar geleden. (Bron: www.vogelbescherming.nl). Foto: Björn Lammers, Flickr.

'Groene schouders'

In de podcast 'Toekomst voor Natuur' vindt u de komende maanden de nieuwe serie 'Groene schouders'. Op welke schouders rust de huidige natuurbescherming? Welke bijzondere momenten en mensen zijn er in anderhalve eeuw natuurbescherming te ontdekken? Deze podcast verschijnt elke twee weken en behandelt actuele en tijdloze thema's uit natuur en natuurbescherming in de Lage landen. Hij wordt gemaakt door de Vlinderstichting en is gratis te beluisteren op alle podcastplatforms.

Nieuw bestuurslid gezocht

Wij zoeken een nieuw bestuurslid. Weet je iemand die we kunnen vragen of misschien wil je zelf? Neem dan contact op: henny.tax@gmail.com of 06 – 16 37 27 58.

Nieuwe natuur in het Binnenveld

AUTEUR: BERT-JAN MULDER

De Binnenveldse Hooilanden, gelegen tussen de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug, zijn ontstaan tijdens de laatste twee ijstijden. In de voorlaatste ijstijd werd het gebied dat nu bekend staat als de Gelderse Vallei gevormd. De druk van het ijs creëerde aan weerszijden de stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug en het Veluwemassief. Tijdens de laatste ijstijd werd het dal bedekt met zand, waarbij dekzandruggen ontstonden, voornamelijk aan de westzijde waar de wind overheerste. Het blokkeerde op veel plaatsen de afvoer van water naar de Rijn, wat leidde tot de vorming van veenmoerassen.

Tot ver in de late middeleeuwen bleef dit gebied nat en moeilijk begaanbaar, met riviertjes als de Grebbe en de Kromme Eem die er doorheen stroomden. In de 15e eeuw werd onder leiding van de Stichtse Bisschop David van Bourgondië de Grift gegraven om het gebied te ontginnen en turf te winnen. Langzaam werd het gebied aan weerszijden van de Grift toegankelijker en kreeg het een functie als hooiland. Deze hooilanden werden slechts aan het eind van de zomer gemaaid en bleven onbemest. Zo ontstonden de blauwgraslanden, vochtige weilanden met een

wisselende waterstand, vernoemd naar de blauwe zegge die er groeide.

Vanaf 1900 werden de vochtige gebieden ontwaterd en geschikt gemaakt voor landbouw, geholpen door kunstmest en machines. Tot aan de tweede wereldoorlog bestonden nog honderden hectares blauwgraslanden. Na 1945 vond grootschalige ruilverkaveling plaats, waarbij de grondwaterstand verlaagd werd en landbouw intensiever werd. Hierdoor verdween veel van de natuurlijke diversiteit.

Sinds 2016 heeft de Vereniging Mooi Wageningen zich ingezet om nieuwe natuur te ontwikkelen in het Binnenveld. Dit resulteerde in de oprichting van de Stichting Mooi Binnenveld (SMB), die nu samen met Staatsbosbeheer en de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden het gebied beheert. Een waterscheiding is aangelegd: de Kromme Eem is opnieuw uitgegraven en verzorgt de afwatering van het natuurgebied, terwijl agrarisch gebied water afvoert naar de Grift met een lagere waterstand. Daarnaast is de voedselrijke bovenlaag van voormalig agrarisch land

Zomp-markt

AUTEUR: ALBERT BOS. FOTO: EDITH GERRITSMMA

Op zondag 26 mei was er tussen 12 en 16 uur veel te doen, te zien en te ontdekken rond Heemtuin de Zomp in Oosterbeek. Om de hoek van de heemtuin, in het vlakbij gelegen park Bato's Wijk, kon je de natuurmarkt bezoeken.

Ook onze IVN-afdeling was er met een kraam present. We gaven belangstellenden informatie over het IVN, dat we een organisatie voor natuureducatie zijn, over de activiteiten van onze IVN-afdeling, de werkgroepen waaraan deelgenomen kan worden. Dat alles geïllustreerd door de Zuidwesters, die meegenomen konden worden. Om het educatieve in ons een praktische invulling te geven konden kinderen en een ieder die daar geduld voor had, braakballen uitpluizen of een bijenhôtel maken door in een boomstammetje gaatjes te boren. En wie wil dat nou niet?

Naast onze kraam stond Piet Aarts boekhandel/antiquariaat. Van Piet ontvingen we een presentje: de KNNV-publicatie 'Braakballen Pluizen'. Hartelijk dank!

Ook Daan Merckx, die regelmatig een stukje schrijft voor onze Zuidwester, was er met aquaria vol waterbeestjes. Hij was al vroeg op pad gegaan om uit de vijver van de Hemelse Berg allerlei waterdiertjes te vissen. In verschillende aquaria konden we zijn 'oogst' bewonderen. Na afloop van de markt kwamen de diertjes natuurlijk weer terug op hun vindplaats.

Zelf deed ik ook weer de nodige informatie op. Want wist je dat er in Huissen een botanische tuin is met een bijzonder assortiment aan notenbomen en veel nieuwe verrassende vruchtgewassen? Ik heb het over De Zandse Notengaard (www.dezandsenotengaard.nl). Toch eens een kijkje nemen. En ooit gehoord van 'plandelen'? Bij een van de kramen stond de plandelman (www.Plandelman.nl). Die legde me uit dat 'plandelen' betekent: wandelen + plastic rapen. Zaterdag 8 juni is de 2e Renkumse Plandeldag. Op de website van de plandelman vind je alle informatie over die dag. Bij het ter perse gaan van deze Zuidwester is die dag al voorbij. Heb jij ook geplandeld?

afgegraven tot op het kale veen. Door regelmatig maaien, afvoeren van maaisel en verwijderen van jonge boompjes, samen met de aanvoer van kalkrijk kwelwater vanuit de Veluwe, wordt er gestreefd naar een rijke natuur, met onder andere dotterbloemhooiland, blauwgrasland en trilveen.

Langs de Veenkampen wandelroute in het Binnenveld zijn informatieve QR-code-bordjes geplaatst. Deze bieden extra informatie over de bezienswaardigheden tijdens de wandeling. In 2023 heeft mijn groep van IVN-cursisten, bestaande uit Anneke Meijer, Klaas Strijbis, Huub Albregths en ikzelf, Bert-Jan Mulder, als onderdeel van een eindopdracht voor de IVN-gidsencursus in Ede gegevens verzameld over de flora en fauna die te zien zijn langs de route, verdeeld over drie verschillende periodes: vroeg, midden en laat (maart - oktober). Daarnaast biedt de QR-code toegang tot achtergrondinformatie over de Binnenveldse Hooilanden en zijn er links beschikbaar naar meer gedetailleerde informatie.

Tips

- QR-code scan je met je mobiel.
- Link naar film 'De Binnenveldse Hooilanden': www.youtube.com/playlist?list=PLQ-TN_M4TSxOR-w_6-ojH8C7S6HkCn_VRG.

Bronnen

Informatie uit diverse documenten zijn ter beschikking gesteld door Jeltje Zeelenberg, begeleidster van onze groep, en SMB.

Foto's: Huub Albregths en Bert-Jan Mulder

Vogeltellingen Jufferswaard

AUTEUR: FRANK KLINGE

De vogelwerkgroep van IVN Zuidwest Veluwezoom telt ieder jaar de broedvogels in de Jufferswaard en de Noordberg in Renkum. Ook worden de reigerkolonie in de Kleiputten geteld met toestemming van eigenaar Arjan de Vries. Verder worden er voor het SOVON vanaf september tot april maandelijkse winterwatervogeltellingen uitgevoerd in het plot vanaf de brug bij Heteren tot aan de parkeerplaats bij het Renkumse veer. In dit zomernummer van de Zuidwester de tellingen in de Jufferswaard.

Gedurende 40 jaar is in de Jufferswaard de vegetatie veranderd. Er zijn op een aantal plaatsen meer bomen verschenen (wilg en esdoorn), de meidoorns worden groter en op een aantal plaatsen zijn er hondsroos- en braamstruwelen ontstaan. Van het moeras en tot de punt bij de boerderij Broekhorst geeft de verspreide opkomende opslag van hondsroos aanzet tot meer gelegenheid van broedvogels. Op het voormalige droogveld bij de steenfabriek is 10 jaar geleden een vrij plotselinge omslag gekomen van akkerdistel/brandneteldominantie naar een grasdominantie waar glanshaver de boventoon voert. Tot nu toe is er jaarrondbegrazing met jonge hengsten en seizoenbegrazing door een aantal runderen. De graslanden worden daarbij, tot nu toe, door Staatsbosbeheer 1 maal per jaar machinaal kort gehouden. Op een aantal locaties in de Jufferswaard bevindt zich kalkminnende flora die weer een bijdrage levert aan een grote diversiteit voor o.a. insecten. Op 2 locaties in de Jufferswaard bevindt zich een zeldzame groeiplaats langs de Rijn in Nederland van distelbremraap.

In de Jufferswaard liggen een grote, door de beek aangevulde, plas en een moeras waar de beek doorheen stroomt gelijktijdig aangevuld met kwel uit de Veluwerand. De oude uitstroomegeul van de Heelsumse beek wordt nog watervoerend gehouden via een kleine toevoer van beekwater.

In het moerasdeel is een groeiplaats van riet en grote lisdodde. Ook vindt rietgroei plaats in de paaiplaats vlakbij Parenco. Dat geeft gelegenheid op beide locaties aan broedterritoria voor kleine karekiet en rietgorzen. De rietgorzen zijn al jaren stabiel in aantal, en de kleine karekieten zijn gelukkig in stijgende lijn.

In het moerasdeel worden ieder jaar nestelpogingen gedaan door *grauwe gans* en *nijlgans*. Deze nesten mislukken ieder jaar, mogelijk door predatie van de vos. De vos heeft een burcht op de flank van de Noordberg, vlakbij deze burcht bevindt zich een van de drie dassenburchten op de Noordberg. De bever laat zijn aanwezigheid in het moeras zien door de modderglijbanen en afgegeten wilgen.

In de paaiplaats bij Parenco zijn nu meerdere territoria van de *kleine karekiet* en de *grote gele kwikstaart* wordt er

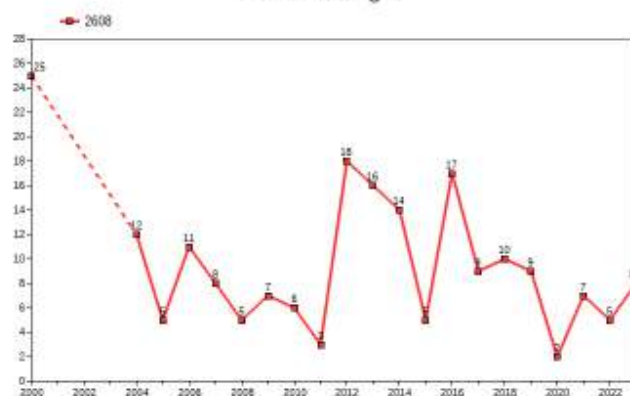

ieder jaar waargenomen. Van de grote gele kwikstaart is het lastig waarnemen of hij territoriaal gedrag vertoont. In samenwerking van het IVN en Vogelbescherming Nederland is er een aantal jaar geleden bij een steilwand een oeverwaluwand gerealiseerd. De *oeverwaluwen* hebben er wel in gegraven maar dat resulteerde tot nu toe niet in een broedresultaat. De laatste jaren zijn de zandgaten vooral het domein van solitaire bijen. In 2023 zijn de *rietzanger* en de *cetti's zanger* als nieuwe broedvogels in de paaiplaats voor de Jufferswaard erbij gekomen.

In de grote plas van de Jufferswaard en daaromheen broeden vooral *meerkoeten* en ieder jaar een paartje *bergeenden*. De meerkoeten worden via het aantal nesten geteld. Alle eenden worden geteld als zij pullen hebben, dan pas is het resultaat correct, een groepje eenden is namelijk nog geen territorium. De *wilde eend* in de Jufferswaard doet het qua broedsel heel goed, maar de resultaten van het vliegvlug worden van de pullen valt erg tegen, er is veel sterfte onder de pullen. Dat laatste is conform de landelijke waarnemingen. De oorzaak van deze sterfte wordt wel onderzocht; tot nu toe is er nog geen uitsluitel.

Ieder jaar heeft de *ijsvogel* een territorium in de Jufferswaard en is daarmee een stabiele vogel in de telling. Op de broedeilanden en langs de randen van de plas zijn vaak territoria van *kievit*, *tureluur* en *kleine plevier*. Niet ieder jaar is succesvol. Daar zijn diverse oorzaken voor aan te wijzen: het terrein heeft te lang onder water gestaan door

Bosrietzanger

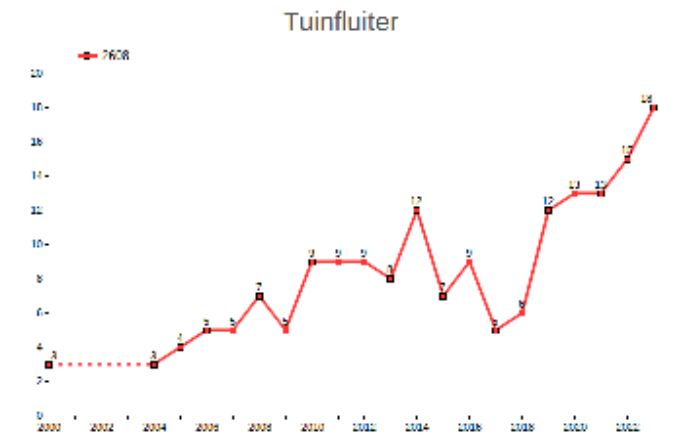
aanleg van een beverdam zoals in 2023, veel loslopende honden langs de waterlijn en predatie van de vos. Grondbroeders zoals *veldleeuwerik* zijn bijvoorbeeld al die jaren nooit waargenomen in de Jufferswaard. Ieder jaar zijn er broedpogingen van *visdief* en soms *kluut* in de grote plas, maar deze pogingen worden tot nu toe voortijdig afgebroken. In februari/maart zijn er vaak groepen voedselzoekende *grutto's* te vinden in de plas. Deze trekken dan verder naar geschikte biotopen. De vogelwerkgroep heeft ooit een paar vlotjes in de plas gelegd, verankerd met stenen, voor *zwarte sterns*, maar de nieuwsgierige paarden hebben het hele spul losgetrokken en meegetrokken naar de kant. De struwelen in de gehele Jufferswaard zijn een heel goede habitat voor zangvogels. Vanaf eind februari start de telling van de zang van de heggenmus. Deze doet het in stijgende lijn erg goed.

Veel territoria worden er geteld van *zwartkoppen*, *bosrietzanger*, *tijftjaf*, *mezensoorten*, *boomkruiper* en *braamsluiper*. De *tuinfluiter* laat een flinke stijging zien van territoria. In 2017 heeft de *tuinfluiter* 5 territoria en in 2023 is dat aantal gestegen tot 18 territoria! De *bosrietzanger* gaat mee met de landelijke trend. Na de grote influx in Nederland in 2012 en 2017 met respectievelijk 18 en 17 territoria in de Jufferswaard zijn we nu weer met 8 territoria in 2023 op een gemiddelde jaarlijn.

De dalers zijn o.a. de *kneu*. In 2022 nog 4 territoria. In 2023 slechts 1 territorium. De *kneu* is een lastige telsoort. De Jufferswaard is een grensgebied voor de *kneu* betreffende zijn biotoop, deze gedijt het best in een agrarische omgeving. De *groenling* is met 4 territoria in 2023 een klein beetje aan het terugkomen na de grote aanslag op groenlingen in Europa door de ziekte 'het geel', veroorzaakt door parasitaire protozoa. Van 7 territoria in 2007 bereikte het aantal broedgevallen een dieptepunt in 2021 met maar 1 territorium. De *braamsluiper* is elk jaar stabiel aanwezig met 3 territoria. Dit is slechts een greep uit de soorten die ieder jaar weer in de Jufferswaard broeden.

Het aantal vogelsoorten in de Jufferswaard varieert tot nu toe van 67 tot 74 verschillende soorten. In 2023 zijn er in 69 soorten geteld, gedurende de tien bezoeken zijn er in totaal 1541 vogels waargenomen.

BMP- tellers: Els Roode, Marleen Kalsbeek, Francis Luijckx, Bas Kempen, Sjon Kortekaas, Frank Klinge.

Uitnodiging Vleermuizenwerkgroep

In het herfstnummer van de Zuidwester in 2023 is een oproep gedaan om mee te denken over de oprichting van een vleermuizenwerkgroep in onze afdeling van het IVN. Hier nu een korte update van de nieuwste ontwikkelingen.

Sinds dit jaar heeft de afdeling de beschikking over een moderne batdetector. Er is door het bestuur contact gemaakt met de vleermuizenwerkgroep van de KNNV Wageningen. Wim Chardon en ondergetekende zijn bij een aantal werkgroepvergaderingen geweest. Heel inspirerend! Als werkgroep van het IVN hebben we de onthefing gekregen van het Staatsbosbeheer om ook 's avonds na zonsondergang met de detector in het Renkums Beekdal (RBD) op zoek te gaan naar vleermuizen.

Op een mooie avond in mei is een eerste wandeling gemaakt in het RBD met een gids van de KNNV die een batlogger meenam. Ook is de batlogger een nacht opgehangen in het Mussennest bij De Beken. Het resultaat was fantastisch. Minimaal 5 soorten zijn er door ons waargenomen. De analyse van de gegevens moet nog gedaan worden, maar nu al is vastgesteld dat ten minste dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger en watervleermuis lokaal aanwezig zijn. Ook werden baltsroepjes gehoord! In de komende maanden willen we nog een aantal keren inventariseren. Wie zich door bovenstaand stukje aange trokken voelt om mee te doen, kan zich opgeven bij het bestuur.

Folchert R. van Dijken

Beekjesdag

Zaterdag 8 juni organiseerde IVN Zuidwest Veluwezoom samen met Informatiecentrum Renkums Beekdal onze 'beekjesdag' bij het Informatiecentrum Renkums Beekdal. Kinderen konden op ontdekkingsstocht in de beek, op de beekjestaaf zoekkaarten en in de waterbak kijken. En er was een informatiestand van onze afdeling.

Migratie van amfibieën

AUTEUR EN FOTO'S: DAAN MERKX

Tijdens de landelijke natuurwerkdagen van afgelopen herfst (2023) hebben zo'n vijftientig personen meegeholpen om zoveel mogelijk losse elementen van het amfibieën-geleidescherm langs de Fonteinallée in Doorwerth weer vast te zetten. (Zie ook Zuidwester najaar 2023.)

In januari 2024 zijn we met een veel kleinere groep verder gegaan met deze klus. Aan de zuidhelling van de Fonteinallée werden V-vormige afvangschermen geplaatst en emmers ingegraven om padden, kikkers en salamanders af te vangen. Die hebben de tunnels onder de weg gebruikt om naar de uiterwaarden te gaan. Dat klinkt allemaal heel gemakkelijk, maar elke positie had weer zijn eigen constructie nodig. Na flinke regenbuien waren emmers volgelopen. Of ze waren uit hun positie gehaald, waarbij verse dassenprints de vermoedelijke daders verbaadden. Waarschijnlijk waren die op zoek naar flinke wormen die we al eerder tegenkwamen.

Het beoogde doel van het geheel was om uit te zoeken welke soorten en welke aantallen amfibieën er nog gebruik van maken. Die gegevens kunnen Staatsbosbeheer

Dania van Liemburg, een van de tellers

en gemeente Renkum gebruiken om te beslissen of ze de geleideschermen en tunnels zullen repareren of vervangen.

De gehele maanden februari en maart zijn elke ochtend de emmers geschoofd en werden de gevangen dieren meteen losgelaten, zodat ze zelf naar het voorplantingswater konden gaan. Hiin het schma hieronder staan onze resultaten.

Opmerking: de in het schema hieronder vermelde soorten en aantallen amfibieën van 2009 en 2010 zijn van vóór de installatie van het huidige scherm met behulp van tijdelijke vangemmers voor de schermen.

Investeren in de toekomst

Op een van de piekdagen kregen we extra hulp van Jasper, een super geïnteresseerde jongen uit de buurt die over de migratie van de amfibieën en het geleidescherm bij de Fonteinallée ook een spreekbeurt hield. Voor de veiligheid kwam hij met moeder en oma die al net zo geïnteresseerd en vooral verbaasd waren. Ze staan met z'n drieën op de foto hiernaast. Dank je wel voor je hulp, Jasper!

	kleine water-salamander	gewone pad	bruine kikker	groene kikker	alpen water-salamander	kam-salamander	totaal aantal dieren
2009	2150	3888	362	535	3	6	6944
2010	1186	4554	489	191	1	0	6421
2023	144	1584	3	147	1	0	1879

Van het bestuur

Algemene ledenvergadering

Op 25 mei heeft de afdeling een algemene ledenvergadering (ALV) gehouden in het NIVON-huis de Bosbeek. De vijftien aanwezigen hebben een gezellige middag gehad. Na de vergadering was er een wandeling langs de Quadenoordse beken en die werd afgesloten met een drankje. Bij de wandeling konden we ons verbazen over de geweldige hoeveelheid water in de snelstromende Molenbeek. Frank Klinge gaf regelmatig uitleg over de successen van de werkzaamheden van Staatsbosbeheer bij het aanleggen van extra poelen in het 'Paradijs'. De kikkers kwaakten instemmend. Verder zagen we de vruchten van de noeste arbeid van de beekprutters in de afgelopen jaren onder leiding van Ruud Schaafsma en Gerrit Brouwer. Zij zorgden voor het zichtbaar worden van historische sprengbeken.

Bij de ALV stemden de aanwezigen in met de financiële afronding van 2023 en de begroting van 2024. De nieuwe leden kunnen vanaf nu alleen inschrijven via de landelijke IVN-site. Verder wordt onderzocht of de betaling van alle leden onder gebracht kan worden bij de landelijke IVN-organisatie. Dit met het oog op de werklust van onze ledenadministrateur Wim Chardon.

Wim ontving overigens ook een speldje voor zijn 25 jaar lidmaatschap van het IVN. Jone Nuis, Toos Sniijders-Stam en Els Kaufman-Akse ontvingen hun speldjes voor het 40 jaar lidmaatschap uit handen van Albert Bos (foto). Anne-riek Water-Jongboer, Jan Weel, Anthonet Wilde-Bosma (40 jaar lid) en René Verhoeven (25 jaar lid) waren niet aanwezig. Er wordt nog een volledig verslag gemaakt van de ALV.

Met elkaar de natuur in

Belevingswandelingen zijn gestart

Op 3 juni is de derde belevingswandeling door de Jufferswaard en over de Noordberg. Eerdere wandelingen gingen over de Zilverberg en langs de Papiermolenbeek. Bij zo'n wandeling van ongeveer 6 kilometer lopen we genietend door een natuurgebied in het werkgebied van de afdeling en kijken om ons heen naar de planten en dieren die we tegenkomen. Wat groeit en bloeit daar en welke vogel hoor je fluiten? Het is de bedoeling om iedere eerste maandagmorgen van de maand een belevingswandeling te organiseren. Deelname is voor leden en niet-leden vrij en kosteloos.

Heb je belangstelling om een keer mee te doen? Meld je vrijblijvend aan bij aanmeldenivnzwv@outlook.com. Dan krijg je bericht wanneer en waar de wandelingen plaatsvinden.

Beleef de natuur

